

Toms Čevērs, *Mg. iur.*
Latvijas Universitāte, Latvija

KRIMINĀLLIKUMAM 20 – KRIMINĀLLIKUMA 190. PANTA “KONTRABANDA” ĢENĒZE UN EVOLŪCIJA

20 YEARS AFTER ADOPTION OF THE CRIMINAL LAW OF THE REPUBLIC OF LATVIA: GENESIS AND EVOLUTION OF SECTION 190 “SMUGGLING”

Summary

The article follows the amendments made in part one of the Section 190 “Smuggling” of the Criminal Law of the Republic of Latvia, providing the analysis of the effect brought by the changes in the disposition of part one of the Section 190 on the comprehension of the constituent elements of smuggling, as well as an evaluation of conformity between the changes made in the sanctions of part one of the Section 190 and legislator’s attitude towards harmfulness of smuggling. It is concluded that in amending the legal definition of the smuggling and criminalization threshold, the legislator has not respected the principle of legal certainty.

Atslēgvārdi: kontrabanda, kriminālatbildības sliekšnis, noziedzīga nodarījuma priekšmets, tiesiskās noteiktības princips

Keywords: smuggling, criminalization threshold, item of a criminal offense, legal certainty

Ievads

1998. gada 17. jūnijā tika pieņemts, bet nākamā gada 1. aprīlī stājās spēkā Krimināllikums¹ (turpmāk arī – KL). Tātad šogad apritējuši 20 gadi, kopš juridiski saistošs kļuvis atjaunotās Latvijas Republikas galvenais materiālo krimināltiesību avots. Ņemot vērā, ka šajā relatīvi īsajā laika posmā valsts attīstība ir bijusi dinamiska – to skārušas dažādas sociālas, politiskas un ekonomiskas pārmaiņas, kas tieši ir ietekmējušas arī valsts tiesisko sistēmu, ir pamats aplūkot Krimināllikuma līdzšinējo pilnveidi, kas noritējusi intensīvi. Normatīvo tiesību aktu nepastāvību var atzīt par mūsdienu straujā dzīves ritma noteiktu likumsakarību un attiecīgi normatīvo tiesību aktu grozījumu kritisku un laikus veiktu analīzi – par tiesību zinātnes izaicinājumu.

Turpmāk uzmanība veltīta konkrētāk Krimināllikuma 190. panta “Kontrabanda” ģenēzei un evolūcijai divu iemeslu dēļ, kas likuši pārvērtēt valsts nostāju ekonomikas aizsardzības jomā. Pirmkārt, atjaunojot neatkarību 1990. gadā, vajadzēja atteikties no

¹ Krimināllikums: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8. jūlijs, Nr. 199/200; likuma “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” (Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4. novembris, Nr. 331/332) 1. pants.

padomju okupācijas varas uzspiestās komunistiskās ideoloģijas, kas lielākoties balstījās valsts kontrolētā ekonomikā, valsts ekskluzīvās kompetences apdraudējumu vērtējot sevišķi jūtīgi, kas atspoguļojās arī krimināltiesībās. Otrkārt, līdz ar pievienošanos Eiropas Savienībai 2004. gadā Latvijas Republikai bija pamats pārvērtēt muitas uzdevumus un ar to saistīto interešu krimināltiesiskās aizsardzības pietiekamību, ņemot vērā, ka reģionālās organizācijas pastāvēšana balstās vienotā iekšējā tirgus darbībā un Latvijas Republika veido tās ārējo robežu.

Krimināllikuma 190. panta pirmā daļa līdz šim grozīta, ieviešot gan konceptuālas pārmaiņas valsts krimināltiesiskajā politikā, gan arī tieši kontrabandas formulējuma un tās krimināltiesiskā novērtējuma izmaiņas. Rakstā fiksēti Krimināllikuma 190. panta pirmajā daļā izdarītie grozījumi, kā arī analizēta dispozīcijas izmaiņu ietekme uz kontrabandas noziedzīgā nodarījuma sastāva izpratni un vērtēta sankciju izmaiņu atbilstība likumdevēja nostājai par kontrabandas kaitīgumu.

Krimināllikuma 190. panta “Kontrabanda” pirmās daļas ģenēze

Pēc Latvijas Republikas neatkarības atgūšanas ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991. gada 29. augusta lēmumu “Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā” līdz jaunajiem sociālajiem, politiskajiem, ekonomiskajiem un juridiskajiem apstākļiem atbilstoša krimināllikuma izstrādāšanai Latvijas Republikas teritorijā ar labojumiem spēku saglabāja Latvijas PSR Kriminālkodekss, kurš atbilstoši valsts konstitucionālām izmaiņām tika pārdēvēts par Latvijas Kriminālkodeksu.

Latvijas Kriminālkodeksā formāli vēl neizlabojot kontrabandas grupas objektu (noziedzīgā nodarījuma sastāvs palika likuma Sevišķās daļas pirmās nodaļas “Noziegumi pret Republiku” otrajā daļā “Citi valsts noziegumi”), 73. pants, kurā bija noteikta kriminālatbildība par kontrabandu, tika būtiski rediģēts – turpinot ar 1961. gada 6. janvāra Latvijas PSR Kriminālkodeksu iedibināto pieeju kontrabandas pazīmju aprakstā, tika sniegta tās legāļdefinīcija, atsakoties no atsauces uz muitas normatīvajiem tiesību aktiem.²

Uzlabojot tā izteiksmi, minētais pants tika sadalīts divās daļās: 1) pamatsastāvā bija paredzēta atbildība par preču vai citu vērtību nelikumīgu pārvietošanu pāri Latvijas Republikas muitas robežai, kas izdarīta lielos apmēros, apejot muitas kontroli vai noslēpjot no šādas kontroles, tādējādi aptverot visus gadījumus, kad preces var šķērsot valsts muitas robežu bez muitas iestāžu ziņas, 2) kvalificētajā sastāvā bija paredzēta atbildība par kontrabandu, ja to izdarījusi personu grupa, kura ir organizējusies, lai nodarbotos ar kontrabandu, kā arī par narkotisko līdzekļu, stipri iedarbīgu, indīgu un radioaktīvu vielu, sprāgstvielu, ieroču un municijas (izņemot gludstobra medību ieroču un to municijas) kontrabandu, tādējādi paaugstinot atbildību par speciālu vispārēji bīstamu priekšmetu prettiesisku pārvietošanu.³

² Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodekss. Oficiālais teksts ar pielikumiem, kuros ievietoti pa pantiem sistematizēti materiāli. Rīga: Avots, 1984, 83. lpp.

³ Latvijas Kriminālkodekss. Rīga: Latvijas Republikas Tieslietu ministrija, 1992, 44., 45. lpp.

Saglabājot Latvijas Kriminālkodeksa struktūru, bet krimināltiesisko institūtu izpratnē izmantojot Rietumu tiesību loka valstu krimināltiesību zinātnes atziņas un likumdošanas praksi, Krimināllikuma izstrādi virzījušas depoliticizācijas, humanizācijas un dekriminalizācijas idejas.⁴

Koriģējot ar kontrabandu apdraudēto interešu tvērumu,⁵ kriminālatbildība par kontrabandu kā ekonomiska rakstura noziedzīgo nodarījumu turpmāk tika paredzēta KL 190. pantā “Kontrabanda”. Šis pants ievada Krimināllikuma 19. nodaļu “Noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā”, taču konstatējams, ka pantu secību šajā nodaļā nav noņēmusi ne pantu nosaukumu alfabētiskā kārtība, ne noziedzīgo nodarījumu smagums. Tādēļ secināms, ka, kontrabandas sastāvu ietverot kā pirmo pirms citiem tautsaimniecību apdraudošiem noziedzīgiem nodarījumiem, atspoguļojies likuma autoros nostiprinājies uzskats par kontrabandas noziedzīgā nodarījuma sastāva nozīmību, programmatiski akcentējot ar to aizskarto interešu aizsargāšanas nepieciešamību ar spēcīgāko tiesību aizsardzības līdzekli, proti, piedraudot ar kriminālatbildību.

KL 190. pantā sniegta kontrabandas legāļdefinīcija, kuras būtība ir saglabājusies līdz šim brīdim, proti, kā preču vai citu vērtību pārvietošana pāri Latvijas Republikas muitas robežai, apejot muitas kontroli vai noslēpjot preces vai citas vērtības no šādas kontroles, vai izmantojot viltotus muitas vai citus dokumentus, vai citādā nelikumīgā veidā.

Izvēlētais legāļdefinīcijas formulējums ir aprakstošāks salīdzinājumā ar Latvijas Kriminālkodeksā ietverto, jo uzskaita preču prettiesiskās pārvietošanas veidus pāri Latvijas Republikas muitas robežai, maldinot par tiesību normas tvērumu, jo pārvietošanas veidu uzskaitījums ir iesākts ar konkrētiem piemēriem, bet galu galā nav pabeigts. Likumdevēja norāde, ka preču prettiesiska pārvietošana, neraugoties uz izvēlēto veidu, veido kontrabandu, ir pietiekama, lai atsevišķu noziedzīgā nodarījuma sastāva elementu iztulkošanu tālāk uzticētu tiesību doktrīnas veidotājiem un praktiķiem. Nākotnē tikai pilnveidojoties muitas formalitātēm un mērķtiecīgākām kļūstot arī noziedzības stratēģijām, nav iespējams prognozēt noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas veidus, kādēļ tiesību normas iespējami vienkāršotai piemērošanai nav lietderīgi noteikt tās tvēruma ierobežojumus, kas būtiski neietekmē izdarīta noziedzīgā nodarījuma kaitīgumu.

Likumdevējs, sniedzot prettiesiskā nodarījuma aprakstu, izvēlējies aprakstošas dispozīcijas veidu, nosaucot noziedzīgo nodarījumu un aprakstot tā pazīmes.⁶ Kaut

⁴ Niedre A. Par Latvijas krimināltiesībām, tuvojoties Eiropas kritērijiem. Latvijas Vēstnesis, 2001. gada 9. janvāris, Nr. 4. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/1311> [aplūkots 2019. gada 4. maijā]; Krastiņš U. Krimināllikumam 10 gadi: tapšana, attīstība un perspektīva. No: Juridiskā zinātne, 2010, Nr. 1, 7.–8. lpp.

⁵ Tirgus ekonomikas princips balstītā tautsaimniecībā, nenoliedzot kontrabandas negatīvo ietekmi uz valsts iekšējo tirgu un valsts budžeta izpildi, kontrabanda nav uzskatāma par valsts ārējās tirdzniecības monopola grausšanu un tā eksaltēti netiek interpretēta kā kaitējums valsts saimnieciskajai varenībai (sk. kontrabandas novērtējumu padomju krimināltiesībās: Blūma M., Reigase A. Latvijas PSR Kriminālkodekss un tā attīstība. Rīga: Pētera Stučkas LVU Redakcijas un izdevniecības daļa, 1972, 54. lpp.). Atsakoties no kareivīga patosa normatīvo tiesību aktu izstrādē, Krimināllikuma struktūra nepārprotami liecina par rūpēm aizsargāt valsts ekonomikas intereses, nevis – valsts politikas ideoloģiskās nostādnes.

⁶ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. U. Krastiņš (zin. red.). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 29. lpp.

arī Krimināllikuma izstrādes laikā muitas lietas detalizēti regulēja Muitas likums⁷, kurā bija noteikta arī preču pārvietošanas kārtība, kuras pārkāpums ir kontrabandas pamatā, likumdevējs KL 190. pantu neizvēlējās formulēt, piemēram, kā preču lielā apmērā pārvietošanas kārtības pārkāpumus. Ņemot vērā, ka Krimināllikumā pilnībā sniegt noziedzīgā nodarījuma pazīmes ir raksturīgi nopietnāko noziedzīgo nodarījumu gadījumos, nepaļaujoties uz saistītā tiesiskā regulējuma izmaiņām, atzīstams, ka likumdevēja ieskatā kontrabanda bija gana būtisks pārkāpums. Kritiski gan vērtējams, vai tas guvis atspoguļojumu arī sankcijās, kas vērtēts raksta turpinājumā.

Šāda likumdevēja izšķiršanās liecina par ieceri izslēgt šaubas par to, ka norma varētu būt blanketa, lai gan saskaņā ar dispozīciju kriminālatbildība paredzēta par preču pārvietošanu jebkādā nelegālā veidā, kas ietver visus muitas kārtības pārkāpumus, kuri vērsti uz preču prettiesisku pārvietošanu pāri valsts muitas robežai. Uz to cita starpā norādīts arī pirmajā apskatāmās tiesību normas zinātniskajā komentārā, citējot atbilstošo Muitas likuma regulējumu.⁸

Kontrabandas legāldefīcijā ietverot visus preču prettiesiskas pārvietošanas pāri valsts muitas robežai gadījumus, netiek pievērsta uzmanība tam, ka kontrabandu nebūtu pamats konstatēt jebkurā gadījumā, kad preces tiek ievestas valsts muitas teritorijā vai izvestas no tās, pārkāpjot normatīvo tiesību aktu prasības. Piemēram, saskaņā ar minētā Muitas likuma 3. pantu Latvijas Republikas muitas teritorija ir visa valsts teritorija, bet tās robeža ir muitas robeža. Likuma 1. panta trešajā daļā, skaidrojot brīvās zonas jēdzienu, norādīts, ka tā ir muitas teritorijas daļa. Ņemot vērā, ka brīvajās zonās esošās preces tirdzniecības politikas pasākumu piemērošanā pielīdzināmas ārpus Latvijas Republikas muitas teritorijas esošām precēm, prettiesiska rīcība ar tām brīvo zonu robežās automātiski nenodara valstij ekonomiska rakstura kaitējumu. Lai ievērotu minēto un vienlaikus nesarežģītu KL 190. panta pirmās daļas dispozīcijas formulējumu, minētā tiesību norma interpretējama, no tās tvēruma izslēdzot gadījumus, kad preces prettiesiski ievestas brīvajā zonā no trešajām valstīm.

Krimināllikuma 190. panta “Kontrabanda” pirmās daļas evolūcija

KL 190. panta pirmās daļas dispozīcija jaunā redakcijā tika izteikta ar 2005. gada 28. aprīļa likumu “Grozījumi Krimināllikumā”⁹. Redakcionālas izmaiņas tika veiktas kontrabandas legāldefīcijā, muitas robežas šķērsošanas vietā norādot uz **preču nelikumīgu ievēšanu Latvijas Republikas muitas teritorijā vai izvēšanu no tās** [šeit un turpmāk raksta autora izcēlumi trekņrakstā]. Dažādajiem formulējumiem nav būtiskas atšķirības, jo, pirmkārt, muitas teritorijā var iekļūt un no tās var izkļūt, tikai šķērsojot muitas robežu, un, otrkārt, muitas robeža vienmēr ir norobežojusi visu muitas teritoriju. Nav konstatējams, ka formulējuma izmaiņas būtu saistāmas ar krimināltiesiskā un muitas lietas regulējošā normatīvā regulējuma saskaņošanas nepieciešamību; savukārt

⁷ Muitas likums: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 1997. 27. jūnijs, Nr. 155/156 (zaudējis spēku).

⁸ Krastiņš U., Niedre A. Krimināllikuma komentāri. 5. grāmata. Sevišķā daļa. Rīga: AFS, 1999, 41.–42. lpp.

⁹ Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 18. maijs, Nr. 78.

juridiskajā literatūrā pretrunīgi norādīts, ka attiecīgajam grozījumam piešķirama īpaša nozīme, taču nav skaidrots tā mērķis un ietekme uz kontrabandas sastāva izpratni.¹⁰

Nemot vērā, ka līdz ar šiem grozījumiem izmaiņas veiktas arī KL 190.¹ panta dispozīcijā, tad šādas izvēles pamatā varētu būt iecere uzskatāmi nodalīt kriminālatbildību par ekonomisko kontrabandu, kas paredzēta KL 190. pantā, no ierobežotas vai aizliegtas aprites priekšmetu kontrabandas, ņemot vērā, ka uz šiem speciālajiem priekšmetiem muitas procedūru attiecināšana nav iespējama vai ir ierobežota, kādēļ tām ir mazāka nozīme pārvietojamo preču tiesiskā statusa noteikšanā. Taču likumdevējs, kā paskaidrots turpmāk, šādu loģiku nav ievērojis, kādēļ grozījumu mērķa noskaidrošana paliek atklāta.

KL 190.¹ pantā kriminālatbildība tika paredzēta par narkotisko vai psihotropo vielu vai šo vielu izgatavošanai paredzēto izejmateriālu (prekursoru), kā arī par radioaktīvo vai bīstamo vielu, stratēģiskas nozīmes preču vai citu vērtību, sprāgstvielu, ieroču, munīcijas **pārvietošanu pāri Latvijas Republikas valsts robežai** jebkādā nelikumīgā veidā. Sākotnēji KL 190.¹ pantā bija kriminalizēta narkotisko vai psihotropo vielu vai šo vielu izgatavošanai paredzēto izejmateriālu (prekursoru) pārvietošana **pāri Latvijas Republikas muitas robežai**.¹¹

Salīdzinošā aspektā, nošķirot KL 190. un 190.¹ panta sastāvu, pārskatāmāk būtu bijis lietot līdzīgu formulējumu, tekstā akcentējot būtiskāko atšķirību, respektīvi, abu pantu dispozīcijās norādot vai nu teritorijas statusu, uz kuru vai no kuras preces tiek pārvietotas (attiecīgi ievēšana valsts muitas teritorijā / valsts teritorijā vai izvešana no tās), vai nu šķērsotās robežas statusu (attiecīgi pārvietošana pāri valsts muitas robežai / valsts robežai).

Kontrabandas sastāva objektīvās puses būtisks elements ir pārvietojamais noziedzīgā nodarījuma priekšmets, jo tas tieši determinē izdarītā kaitīgumu. Sākotnēji kontrabandas priekšmeta raksturošanā lietoti vārdi “preces un citas vērtības”, šādai pieejai būtībā saglabājoties līdz pat mūsdienām. Šāds, no vienas puses, ierobežots, bet no otras – atvērts uzskaitījums, var izraisīt neskaidrības, jo, vērsoties pret personu, vienmēr jābūt noskaidrotam, vai attiecīgais pārvietotais priekšmets ir prece vai tomēr kāda cita vērtība. Iespējams, izvēloties šādu formulējumu, likumdevējs bija iecerējis aptvert visus iespējamus gadījumus, jēdzienu “vērtības” uzskatot par saturiski ietilpīgāku nekā “preces”, domājams, ar precī saprotot tikai tirdzniecības kā sistemātiskas komercdarbības priekšmetu, lai gan kontrabandas kontekstā nav nozīmes ne tās izdarīšanas galīgajam mērķiem, ne noziedzīgajā darbībā iesaistīto personu savstarpējām saistībām. Autoraprāt, nekādas domstarpības nevarētu izraisīt vienīgi jēdziena “preces”

¹⁰ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. U. Krastiņš (zin. red.). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 421. lpp.

¹¹ Ar 2002. gada 17. oktobra likumu “Grozījumi Krimināllikumā” (Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 6. novembris, Nr. 161) Krimināllikums tika papildināts ar jaunu noziedzīgā nodarījuma sastāvu, proti, ar 190.¹ pantu “Narkotisko, psihotropo vielu un šo vielu izgatavošanai paredzēto izejmateriālu (prekursoru) kontrabanda”, ar kuru atsevišķā pantā paredzēta kriminālatbildība par narkotisko vai psihotropo vielu vai šo vielu izgatavošanai paredzēto izejmateriālu (prekursoru) pārvietošanu pāri Latvijas Republikas muitas robežai, apejot muitas kontroli vai noslēpjot šīs vielas no šādas kontroles, vai izmantojot viltotus muitas vai citus dokumentus, vai citādā nelikumīgā veidā.

lietošana, jo, ja kāda vērtība ir deklarējama, tā arī ir uzskatāma par precī muias lietu kontekstā. Jānorāda, ka šāds nenoteikts kontrabandas priekšmeta raksturojums sastopams jau padomju varas laikā pastāvošajā regulējumā līdz ar kontrabandas definēšanu 1961. gada 6. janvāra Latvijas PSR Kriminālkodeksā. Turklāt, jau komentējot apskatāmo KL pantu, *Dr. iur.* Aivars Niedre, atsaucoties uz konkrētajā laikā spēkā esošo Muias likumu, norādījis ka “preces” jau aptver “citas vērtības”, tā kā Muias likuma 1. panta piecpadsmitajā un deviņpadsmitajā daļā ar muišanas objektu tika saprasta prece kā jebkura kustama manta, arī valūta, vērtslietas, jebkuri enerģijas veidi un transportlīdzekļi, izņemot komerciālos transportlīdzekļus.¹²

Ar jau pieminēto 2005. gada 28. aprīļa likumu “Grozījumi Krimināllikumā” tika arī precizēts kontrabandas priekšmeta nosaukums, tam pievienojot paskaidrojošus vārdus “muišanai pakļautās preces vai citas vērtības”. Tas uzskatāms par liekvārdīgu redakcionālu papildinājumu, kas vienīgi apgrūtina normas uztveri, jo kontrabandas gadījumā kriminālatbildība iestājas par preču nelikumīgu pārvietošanu pāri valsts muias robežai – noteiktas preču pārvietošanas prasības, kuras būtu iespējams pārkāpt, tiek paredzētas tikai tad, ja preces ir muijojamas.

No KL 190. panta tvēruma pakāpeniski tikuši izslēgti noziedzīgā nodarījuma priekšmeti, kuri nav saistāmi ar valsts tautsaimniecības apdraudējumu. Nākamais loģiskais likumdevēja solis būtu kriminālatbildību par to prettiesisku starptautisku pārvietošanu iekļaut Krimināllikuma 20. nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību”, kurā jau kriminalizēta dažāda rīcība ar tiem, piemēram, to pārvietošana, glabāšana un realizēšana, ņemot vērā, ka, izdarot speciālo priekšmetu kontrabandu, netiek tik daudz apdraudēts iekšējais tirgus un valsts ekonomiskā drošība, cik sabiedrības fiziskā drošība.

Ieviešot KL 190.¹ pantu ar 2002. gada 17. oktobra likumu “Grozījumi Krimināllikumā”, atsevišķā pantā tika kriminalizēta narkotisko vai psihotropo vielu vai šo vielu izgatavošanai paredzēto izejmateriālu (prekursoru) kontrabanda. Savukārt ar 2005. gada 28. aprīļa likumu “Grozījumi Krimināllikumā” šis pants turpmāk paredzēts visu speciālo priekšmetu prettiesiskas pārvietošanas kriminalizēšanai, jo tā pirmā daļa papildināta ar iepriekš KL 190. panta trešajā daļā uzskaitītajiem speciālajiem priekšmetiem, vienīgi stipri iedarbīgās un indīgās vielas pārsaucot par bīstamām vielām.¹³ Šāda pieeja ne tikai sekmē Krimināllikuma pārskatāmību, kas atvieglo tā piemērošanu, bet, nodalot kriminālatbildību atsevišķi izdalītos secīgos pantos, arī akcentē šo atšķirīgas kategorijas priekšmetu pārvietošanas īpatnības, par ko jau minēts iepriekš. Taču, kā konstatējusi *Dr. iur.* Valentija Liholaja, par spīti grozījumu mērķim pastiprināt cīņu ar šo priekšmetu nelegālu apriti izvēlētas sankcijas šo politikas iniciatīvu neatspoguļoja,¹⁴ kārtējo reizi iejaucoties Krimināllikuma integritātē bez pienācīgas rūpības.

¹² Krastiņš U., Niedre A., 41. lpp.

¹³ Niedre A. Komentārs par Krimināllikuma grozījumiem, kas izdarīti pēc 2002. gada 31. oktobra. Grām: Krimināllikums. Rīga: AFS, 2006, 176. lpp.

¹⁴ Liholaja V. Demokrātijas paraugstunda jeb Krimināllikuma kārtējā vivisekcija. Jurista Vārds, 2004. 27. janvāris, Nr. 3. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/83479-demokratijas-paraugstunda-jeb-kriminallikuma-karteja-vivisekcija/> [aplūkots 07.05.2019.]; Liholaja V. Uz Krimināllikuma desmitgadi atskatoties. Jurista Vārds, 2009. 17. novembris, Nr. 46, 67. paragrafs.

Aplūkojot turpmāk minētās likumdevēja izšķiršanās kontrabandas priekšmeta definēšanā, kas bija spēkā tikai nepilnus divarpus gadus, atkal jāpārdomā likumdevēja attieksme pret tādu juridisko kultūru ietekmējošu kvalitāti kā normatīvo tiesību aktu noteiktība, lai veicinātu sabiedrības uzticēšanos tiesībām, nekavētu tiesību piemērotāju darbu, kuriem ikreiz jāpielāgojas aktuālajām izmaiņām, un savu laiku, kas būtu vēltāms sabiedrībai būtisku problēmu mērķtiecīgai risināšanai, nevis prognozējamu kļūdu novēršanai.¹⁵

Akcīzes preces izsenis bijis iecienīts kontrabandas priekšmets, ņemot vērā, ka to prettiesiska pārvietošana saistāma ar lielāko finansiālo ieguvumu, jo iespējams nelikumīgi izvairīties no ievērojamā akcīzes nodokļa nomaksas. Iespējams, ar mērķi paaugstināt sankciju par alkohola kontrabandu likumdevējs ar 2007. gada 21. jūnija likumu "Grozījumi Krimināllikumā"¹⁶ KL 190.¹ panta dispozīcijā *expressis verbis* iekļāva līdz tam ar vispārīgo jēdzienu "preces" KL 190. panta pirmajā daļā aptverto spirtu un citus alkoholiskos dzērienus, ievērojot, ka KL 190.¹ panta sankcijas bija bargākas par KL 190. pantā paredzētajām. Tādā gadījumā neatbildēts paliek jautājums, kādēļ līdztekus tam KL 190.¹ panta tvērumā netika iekļauti arī tabakas izstrādājumi, kuru nelikumīga starptautiska transportēšana arī ir ienesīga.

Ievērojot šī regulējuma acīmredzami nepārdomātu raksturu, stājoties spēkā 2009. gada 19. novembra likumam "Grozījumi Krimināllikumā"¹⁷, no KL 190.¹ panta noziedzīgā nodarījuma priekšmetu klāsta jau tika izslēgts spirts un citi alkoholiskie dzērieni, kas ticis darīts, lai pie kriminālatbildības personas netiktu sauktas par maznozīmīga apmēra alkoholisko dzērienu pārvietošanu pāri Latvijas robežai un šo pārkāpumu izmeklēšanai netiktu tērēts nesamērīgi daudz līdzekļu.¹⁸ Tomēr šādā gadījumā alkoholisko dzērienu kontrabanda nekādi netika dekriminalizēta – atsakoties no šā speciālā sastāva, piemērojams atkal kļuva KL 190. pants, kurš nesaturēja noziedzīga nodarījuma priekšmeta apmēra ierobežojumus.

Haotiskie grozījumi diemžēl diskreditēja iepriekš raksturoto likumdevēja demonstrēto izpratni par ekonomiskās un speciālo priekšmetu kontrabandas nošķirumu.

Kaut arī kontrabandas sastāvs vienmēr Krimināllikumā ir bijis ietverts, apliecinot tā nozīmību preču pareizas starptautiskas aprites aizsardzības nodrošināšanā, vienreizējs preču nelikumīgas pārvietošanas pāri valsts muitas robežai gadījums nekad nav uzskatīts par tik kaitīgu, lai kriminālatbildību paredzētu tikai par prettiesisko darbību vien – vienmēr prasīta kādu papildu kaitīgu apstākļu iestāšanās jeb vienmēr bijis noteikts kriminālatbildības sliekšnis, kas noziedzīgu rīcību atšķir no administratīvā pārkāpuma.

¹⁵ Skat. par stabila tiesiskā regulējuma nozīmi: Nikuļceva I. Likums un tā grozījumi. Jurista Vārds, 2008. 8. aprīlis, Nr. 14.

¹⁶ Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. 5. jūlijs, Nr. 107.

¹⁷ Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 9. decembris, Nr. 193.

¹⁸ Pakalne L. Par nelikumīgu alkohola pārvešanu pāri valsts robežai mazos apmēros neparedzēs kriminālatbildību. Pieejams: <http://www.tm.gov.lv/lv/aktualitates/tm-informacija-presei/par-nelikumigu-alkohola-parvesanu-pari-valsts-robezai-mazos-apmeros-neparedzes-kriminalatbildibu> [aplūkots 2019. gada 4. maijā].

Sākotnēji atbildība par kontrabandu KL 190. panta pirmajā daļā tika sasaistīta ar objektīvās puses pazīmi, kas raksturo noziedzīgā nodarījuma priekšmetu, proti, prettiesiski pārvietoto preču liels apmērs, tādējādi saglabājot Latvijas Kriminālkodeksā noteikto.

Ar 2005. gada 28. aprīļa likumu “Grozījumi Krimināllikumā” kontrabandas pamatsastāva pazīmes “liels apmērs” vietā turpmāk kriminālatbildība saskaņā ar KL 190. panta pirmo daļu iestājās, ja kontrabanda izdarīta atkārtoti gada laikā, domājams, reaģējot uz sistemātiskiem kontrabandas gadījumiem. Savukārt kontrabandas preču liels apmērs turpmāk veidoja kvalificētas kontrabandas sastāvu panta otrajā daļā. Tātad ar šiem grozījumiem kontrabanda tika kriminalizēta neatkarīgi no konkrēta kontrabandas gadījuma objektīvā kaitīguma, ja konstatēts vismaz divu gada laikā izdarītu tādu pašu likumpārkāpumu kopums un ja iepriekšējā reizē, pārkāpējam zinot, tie bijuši fiksēti likumā noteiktajā kārtībā (KL 23. panta piektā daļa redakcijā līdz 2013. gada 1. aprīlim). Faktiski, būtībā kriminalizējot administratīvo pārkāpumu, kriminālatbildību noteica pārkāpuma subjektīvie faktori, precīzāk, personu raksturojošie dati.¹⁹ Tādējādi valsts, vērsoties pret personu, kurai piemērotais administratīvais sods nav bijis pietiekami efektīvs, lai turpmāk pakļautos tiesiskajai kārtībai, primāri necinās pret pārkāpumu, jo tā izdarīšanas biežums neietekmē konkrētā pārkāpuma kaitīgumu²⁰, bet gan – pret tiesisko nihilismu.

Taču izvēlētā pieeja likumdevēja ieskatā attaisnoja sevi relatīvi īsu laiku, jo kriminālatbildības par kontrabandu nosacījums tika grozīts līdz ar Krimināllikuma apjomīgajiem grozījumiem saskaņā ar 2012. gada 13. decembra likumu “Grozījumi Krimināllikumā”²¹.

Likumdevējam secinot, ka tiesībpārkāpēja personības dati ņemami vērā, individuālizējot sodu vienā sankciju sistēmā, nevis – individualizējot juridiskās atbildības veidu, KL 190. panta pamatsastāva pazīmes “atkārtoti gada laikā” vietā turpmāk kriminālatbildība saskaņā ar KL 190. panta pirmo daļu iestājās, ja kontrabanda izraisījusi būtisku kaitējumu.²² Savukārt Krimināllikuma pamata redakcijā noteiktajam kriminālatbildības par kontrabandu nosacījumam – lielam apmēram – piešķirta vēl augstāka kaitīguma pakāpe, kriminālatbildību par to nu jau paredzot sevišķi kvalificētajā panta trešajā daļā.

Likumdevēja izšķiršanās, nosakot būtiski atšķirīgas maksimālās sankcijas KL 190. panta pirmajā un trešajā daļā, rada vismaz divas problēmas. Pirmkārt, teorētiski var pastāvēt situācija, kad pāri muitas robežai tiek pārvietotas vērtīgas preces, par kurām kādu iemeslu dēļ ir maksājami nodokļi nelielā apmērā. Tādā gadījumā, ievērojot, ka cīņa ar kontrabandu primāri ir vēsta pret izvairīšanos no nodokļu nomaksas, nodarījums noteiktā mērā zaudē aktualitāti, lai gan personai būtu jāinkriminē sevišķi

¹⁹ Krastiņš U. Noziedzīgu nodarījumu atkārtotības un kopības teorētiski praktiskie aspekti. Jurista Vārds, 2012. gada 30. novembris, Nr. 48.

²⁰ Saukāne L. Kriminālatbildība par atkārtoti izdarītu administratīvo pārkāpumu. Jurista Vārds, 2009. 27. janvāris, Nr. 4, 2. lpp.; Krastiņš U. Krimināllikumam 10 gadi: tapšana, attīstība un perspektīva. No: Juridiskā zinātne, 2010, Nr. 1, 21. lpp.

²¹ Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2012. 27. decembris, Nr. 202.

²² Kriminālsodu politikas koncepcija, Ministru kabineta 2009. gada 9. janvāra rīkojums Nr. 6, 59. lpp. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2891> [aplūkots 2019. gada 5. maijā].

kvalificētais kontrabandas sastāvs saskaņā ar KL 190. panta trešos daļu. Otrkārt, kad pāri muitas robežai tiek pārvietotas vērtīgas preces un netiek nomaksāti arī nodokļi lielā apmērā, ievērojot normu konkurences noteikumus, personai būtu jāinkriminē smagākais nodarījums atbilstoši KL 190. panta trešajai daļai, ņemot vērā, ka liela apmēra zaudējumi tiek uzskatīti par pietiekamiem, lai inkriminētu noziedzīgu nodarījumu, kas izraisījis būtisku kaitējumu.²³ Šādā gadījumā, izšķiroši nepieaugot nodarījuma kaitīgumam, sankcija palielinātos 11 (!) reizi.²⁴

Taču arī būtisks kaitējums kā kontrabandu kriminalizējošs apstākļi likumdevēja ieskatā bija pieņemams īsu laiku – ar 2015. gada 29. oktobra likumu “Grozījumi Krimināllikumā”²⁵ līdz šim brīdim kontrabandas krimināltiesiska ranga kaitīgumu atkal nosaka prettiesiski pārvietojamo preču vērtība, ko raksturo no jauna ieviestais vērtējuma jēdziens – kontrabandas preču ievērojams apmērs. Atteikšanās no būtiska kaitējuma kā sastāva objektīvās puses obligātas pazīmes noteiktu veidu noziedzīgos nodarījumos, to skaitā kontrabandā, pamatota ar mantiska kaitējuma iestāšanās nepieciešamību, lai personu sauktu pie kriminālatbildības. Akcentēts, ka šajos gadījumos, pirmkārt, nav nepieciešams kriminālatbildību saistīt ar būtisku kaitējumu, jo tas var ietvert arī nemantisku kaitējumu, un, otrkārt, būtisks kaitējums ir saistīts ar noziedzīga nodarījuma rezultātā radītu zaudējumu, nevis ar noziedzīga nodarījuma priekšmeta vērtību.²⁶ Krimināltiesību teorijā apstiprināts, ka krimināltiesību vērtējuma jēdziens “būtisks kaitējums” Krimināllikuma Sevišķās daļas normās izmantojams, ja noziedzīgā nodarījuma kaitīgās sekas nav iespējams precīzi noteikt vai arī tās var būt atšķirīgas katrā konkrētā situācijā.²⁷ Ievērojot minēto un to, ka kontrabandas preces *per se* par tautsaimniecībai nodarītu kaitējumu tieši neliecina pretstatā kaitējumam neiekasēto nodokļu veidā, kuru apmēru nosaka, ievērojot kontrabandas dēļ nelikumīgā aprītē nonākušo priekšmetu daudzumu, nav saprotams, kas liedzis par kontrabandas sliekšni noteikt neiekasēto vai potenciālo nodokļu apmēru.²⁸ Tādēļ arī patlaban pastāvošo kriminālatbildības sliekšni nevar atzīt par optimālu – kontrabandas specifikai atbilstošu.

Krimināllikuma pamata redakcijā kontrabanda tika klasificēta kā mazāk smags noziegums, jo maksimālās negatīvās sekas personai bija paredzētas brīvības atņemšanas soda veidā uz laiku līdz pieciem gadiem. Tādējādi tika saglabāts jau Latvijas Kriminālkodexā noteiktais lielākais paredzētais soda veids un mērs. Turpmāk sankcijas revidētas ar 2002. gada 17. oktobra likumu “Grozījumi Krimināllikumā”²⁹, 2004. gada

²³ Hamkova D., Liholaja V. Nelikumīgas darbības ar alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem: kvalifikācijas problemātika. Jurista Vārds, 2012. 28. augusts, Nr. 35, 15. lpp.

²⁴ Sk. plašāk: Čeveris T. Kontrabandas krimināltiesiskie aspekti. Rīga: Pārdaugavas juridiskais birojs, 2015, 66.–68. lpp.

²⁵ Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2015. 19. novembris, Nr. 227.

²⁶ Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” (Nr. 151/Lp12) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/945D99DD5A3969EBC2257DE3004B422E?OpenDocument> [aplūkots 2019. gada 4. maijā].

²⁷ Krastiņš U. Vērtējuma jēdzieni Krimināllikuma normās. Jurista Vārds. 2012. 12. jūnijs, Nr. 24, 12. lpp.

²⁸ Sk. pretēju viedokli: Hamkova D. Profesora U. Krastiņa ieguldījums vērtējuma jēdziena “būtisks kaitējums” izpratnes attīstībā Latvijas krimināltiesībās. Grām.: Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade – kā rast pareizo līdzsvaru: Latvijas Universitātes 71. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013, 112. lpp.

²⁹ Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 6. novembris, Nr. 161.

12. februāra likumu "Grozījumi Krimināllikumā"³⁰, 2007. gada 13. decembra likumu "Grozījumi Krimināllikumā"³¹. Taču būtiskākās izmaiņas izdarītas līdz ar kriminālatbildības sliekšņa pārdefinēšanu.

Ar 2005. gada 28. aprīļa likumu "Grozījumi Krimināllikumā", kad likumdevējs atteicās no pazīmes "liels apmērs" pamatsastāvā, pirmās daļas sankcija mīkstināta, par maksimālo sodu nosakot brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem, saglabājot mazāk smaga nozieguma klasifikāciju. Savukārt kriminālatbildība par kontrabandu lielā apmērā paredzēta panta kvalificējošajā otrajā daļā, kur noteikta maksimālā sankcija – brīvības atņemšana uz laiku no trijiem līdz astoņiem gadiem, kas atbilst smaga nozieguma klasifikācijai. Tādējādi maksimālais sods par kontrabandu lielā apmērā ievērojami pieauga – vairāk nekā par pusi, proti, par trim gadiem.

Savukārt ar 2012. gada 13. decembra likumu "Grozījumi Krimināllikumā", likumdevējam atsakoties no pazīmes "atkārtoti gada laikā" pamatsastāvā, pirmās daļas sankcija atkal mīkstināta, par maksimālo sodu nosakot brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam, saglabājot mazāk smaga nozieguma klasifikāciju, neraugoties uz to, ka kriminālatbildība saistīta ar kaitīgu seku iestāšanos. Savukārt kriminālatbildība par kontrabandu lielā apmērā paredzēta nu jau sevišķi kvalificējošajā trešajā daļā, kur noteikta maksimālā sankcija brīvības atņemšana uz laiku no diviem līdz 11 gadiem, kas atbilst sevišķi smaga nozieguma klasifikācijai. Tādējādi maksimālais sods par kontrabandu lielā apmērā, salīdzinot ar Krimināllikuma iepriekšējo redakciju, pieaudzis vēl ievērojamāk – vēl par trim gadiem.

Toties ar 2015. gada 29. oktobra likumu "Grozījumi Krimināllikumā"³², grozot kriminālatbildības sliekšni uz kontrabandas preču ievērojamu apmēru, sankcijas netika mainītas.

Jāsecina, ka likumdevējs līdz šim nav demonstrējis skaidru pozīciju par kontrabandas vispār un tās kvalificējošo pazīmju kaitīgumu, lai radītu pārliecinošu un noturīgu regulējumu. Rodas bažas par līdz šim vispār kādu kritēriju esamību soda robežu noteikšanā, it īpaši, ievērojot pretēji vērstu tendenci, ka – par kriminalizētu kontrabandu (noziedzīgā nodarījuma pamatsastāvu) soda maksimālās robežas ir būtiski samazinātas, toties par kontrabandu lielā apmērā soda maksimālās robežas ir uzskatāmi palielinātas. Turklāt liela apmēra izpratne visu šo laiku nav mainījusies³³, lai gan šāda tipa nenoteiktos juridiskos jēdzienus juridiskajā tehnikā izmanto tieši tādēļ, lai tiesisko regulējumu padarītu elastīgāku un izvairītos no grozījumiem, korespondējot izmaiņām valsts sociāli ekonomiskajos procesos. Izvērtējot sankciju izmaiņas, nav konstatējams, ka to bargumu būtu ietekmējusi Latvijas Republikas dalība Eiropas Savienībā, akcentējot vietējo muitas iestāžu darba nozīmes pieaugumu nu jau visa reģionālā iekšējā tirgus aizsardzībā.

Likumdevēja nekonsekvence liek aizdomāties par valstī pastāvošo kriminalizēšanas politiku, kas būtu atsevišķas izpētes priekšmets. Kā zināms, kriminālatbildība

³⁰ Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2004. 3. marts, Nr. 34.

³¹ Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. 29. decembris, Nr. 208.

³² Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2015. 19. novembris, Nr. 227.

³³ Sk.: likuma "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību" 20. pants.

ir piemērota sociālās kontroles forma tikai nopietnāko pārkāpumu gadījumā, turklāt, lai izvairītos no kriminālatbildības mērķu kompromitēšanas, tai ir jābūt efektīvai – tai ir acīmredzami jāattur noziedzīgo nodarījumu izdarīšana, un kriminālprocesa mehānisma darbināšanā ieguldītajiem resursiem ir jāatsver noziedzīgajā nodarījumā nodarītais kaitējums, ja vien vērsšanās pret konkrēto prettiesisko rīcību neietver arī zināmu simbolisku nozīmi.³⁴

Krimināllikumā, tajā skaitā, KL 190. pantā, līdz šim izmaiņas veiktas nepamatoti bieži, noniecinot tiesiskās noteiktības principu un konkrētāk degradējot respektu pret Krimināllikumu kā sabiedrības būtiskāko vērtību sargātāju un likumsakarīgi mazinot tam uzticamību, kas ir priekšnoteikums tā ievērošanai.³⁵ Tajā pašā laikā likumdevējs nav uzskatījis par vajadzīgu kontrabandas legāļdefinīcijā nepārprotami fiksēt, ka krimināltiesiskā kārtā ir sodāma preču prettiesiska ievēšana **Eiropas Savienības muitas teritorijā** vai izvešana no tās, ņemot vērā, ka Eiropas Savienībā pastāv vienota muitas teritorija ar visās dalībvalstīs vienādām muitošanas prasībām.

Krimināltiesību pētnieki jau tēlaini izteikušies par Krimināllikumu kā eksperimentālo lauciņu un grozījumu regulāro izdarīšanu tajā kā vivisekciju, uzsverot, ka izmaiņas Krimināllikumā nav bijušas izsvērtas, skaidri nedefinējot to mērķi un nepārliecinoties par to efektivitāti.³⁶ Turklāt bieži nav pieejamas izsludināto grozījumu anotācijas, jo attiecīgie priekšlikumi nav iesniegti likumprojekta pirmajā lasījumā, kas plašākam interesentu lokam liedz izprast konkrēto grozījumu jēgu un apgrūtina normas iztulkošanu.

Kopsavilkums

1. Jau Krimināllikuma sākotnējās redakcijas 19. nodaļu “Noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā” ievadīja 190. pants “Kontrabanda”, apstiprinot šī noziedzīgā nodarījuma imanento piederību Krimināllikuma Sevišķās daļas sistēmai.
2. Krimināllikuma 190. pants ir viena no tām tiesību normām, kas uzskatāmi atklāj Latvijas Republikas tiesiskās iekārtas maiņu, atjaunojot neatkarību, proti, kontrabandas grupas objekts ir noteikts, ievērojot tās objektīvo kaitīgumu, nevis politisku izšķiršanos un attiecīgi kriminālatbildību par kontrabandu paredzot līdztekus noziedzīgajiem nodarījumiem tautsaimniecībā, nevis – noziedzīgiem nodarījumiem pret valsti.
3. 20 gadu laikā, kopš ir stājies spēkā Krimināllikums, kontrabandas legāļdefinīcijā Krimināllikuma 190. panta pirmās daļas dispozīcijā veikti vien redakcionāli precizējumi, savukārt kriminālatbildības par kontrabandu sliekšnis ir grozīts trīs reizes,

³⁴ Ashworth A. Principles of Criminal Law. Fourth Edition. Oxford: Oxford University Press, 2003, pp. 35–37.

³⁵ Sk. par likuma autoritātes nozīmi tā ievērošanā: Šulmane D. Tiesību normu efektivitātes problemātika un aktualitāte XX un XXI gadsimta tiesību socioloģijā. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2012. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5169/29014-Dace_Sulmane_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 2019. gada 11. maijā].

³⁶ Liholaja V., 2009, 31. paragrafs; Liholaja V., 2004.

kas acīmredzami norāda uz likumdevēja nespēju noteikt šī noziedzīgā nodarījuma kaitīgumu un piemērotāko tiesību aizsardzības līdzekli cīņai ar to. Koriģējot Krimināllikuma 190. pantu, likumdevējs nav rūpējies par tiesiskās noteiktības principa ievērošanu.

4. Laika gaitā veiktās kontrabandas legāļdefinīcijas izmaiņas nesekmē tās satura izpratni un nevar atvieglot tās piemērošanu, ņemot vērā, ka nav ievērota juridiskās tehnikas prasībām atbilstošākā lakoniskā izteiksme, kodolīgi raksturojot prettiesiskās darbības būtību.

BIBLIOGRĀFIJA

1. Ashworth A. Principles of Criminal Law. Fourth Edition. Oxford: Oxford University Press, 2003.
2. Blūma M., Reigase A. Latvijas PSR Kriminālkodekss un tā attīstība. Rīga: Pēteris Stučka LVU Redakcijas un izdevniecības daļa, 1972.
3. Čevers T. Kontrabandas krimināltiesiskie aspekti. Rīga: Pārdaugavas juridiskais birojs, 2015.
4. Hamkova D. Profesora U. Krastiņa ieguldījums vērtējuma jēdziena “būtisks kaitējums” izpratnes attīstībā Latvijas krimināltiesībās. Grām.: Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade – kā rast pareizo līdzsvaru: Latvijas Universitātes 71. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013, 109.–118. lpp.
5. Hamkova D., Liholaja V. Nelikumīgas darbības ar alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem: kvalifikācijas problemātika. Jurista Vārds, 2012. 28. augusts, Nr. 35.
6. Krastiņš U. Noziedzīgu nodarījumu atkārtotības un kopības teorētiski praktiskie aspekti. Jurista Vārds, 2012. 30. novembris, Nr. 48.
7. Krastiņš U. Vērtējuma jēdzieni Krimināllikuma normās. Jurista Vārds, 2012. 12. jūnijs, Nr. 24.
8. Krastiņš U. Krimināllikumam 10 gadi: tapšana, attīstība un perspektīva. No: Juridiskā zinātne, 2010, Nr. 1, 5.–24. lpp.
9. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. U. Krastiņš (zin. red.). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009.
10. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. U. Krastiņš (zin. red.). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
11. Krastiņš U., Niedre A. Krimināllikuma komentāri. 5. grāmata. Sevišķā daļa. Rīga: AFS, 1999.
12. Liholaja V. Demokrātijas paraugstunda jeb Krimināllikuma kārtējā vivisekcija. Jurista Vārds, 2004. 27. janvāris, Nr. 3. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/83479-demokratijas-paraugstunda-jeb-kriminallikuma-karteja-vivisekcija/> [aplūkots 2019. gada 7. maijā].
13. Liholaja V. Uz Krimināllikuma desmitgadi atskatoties. Jurista Vārds, 2009. 17. novembris, Nr. 46.
14. Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” (Nr. 151/Lp12) sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/945D99DD5A3969EBC2257DE3004B422E?OpenDocument> [aplūkots 2019. gada 5. maijā].
15. Niedre A. Par Latvijas krimināltiesībām, tuvojoties Eiropas kritērijiem. Latvijas Vēstnesis, 2001. 9. janvāris, Nr. 4. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/1311> [aplūkots 2019. gada 4. maijā].
16. Nikuļceva I. Likums un tā grozījumi. Jurista Vārds, 2008. gada 8. aprīlis, Nr. 14.
17. Pakalne L. Par nelikumīgu alkohola pārvešanu pāri valsts robežai mazos apmēros neparedzēs kriminālatbildību. Pieejams: <http://www.tm.gov.lv/lv/aktualitates/tm-informacija-presei/>

par-nelikumigu-alkohola-parvesanu-pari-valsts-robezai-mazos-apmeros-neparedzes-kriminal-atbildību [aplūkots 2019. gada 4. maijā].

18. Saukāne L. Kriminālatbildība par atkāroti izdarītu administratīvo pārkāpumu. Jurista Vārds, 2009. gada 27. janvāris, Nr. 4.
19. Šulmane D. Tiesību normu efektivitātes problemātika un aktualitāte XX un XXI gadsimta tiesību socioloģijā. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2012. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5169/29014-Dace_Sulmane_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 2019. gada 11. maijā].

Likumi un normatīvie akti

20. Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2015. 19. novembris, Nr. 227.
21. Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2012. 27. decembris, Nr. 202.
22. Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 9. decembris, Nr. 193.
23. Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. 29. decembris, Nr. 208.
24. Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. 5. jūlijs, Nr. 107.
25. Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 18. maijs, Nr. 78.
26. Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2004. 3. marts, Nr. 34.
27. Grozījumi Krimināllikumā: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 6. novembris, Nr. 161.
28. Krimināllikums: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8. jūlijs, Nr. 199/200.
29. Kriminālsodu politikas koncepcija, Ministru kabineta 2009. gada 9. janvāra rīkojums Nr. 6. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=2891> [aplūkots 2019. gada 5. maijā].
30. Latvijas Kriminālkodekss. Rīga: Latvijas Republikas Tieslietu ministrija, 1992.
31. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodekss. Oficiālais teksts ar pielikumiem, kuros ievietoti pa pantiem sistematizēti materiāli. Rīga: Avots, 1984.
32. Muitas likums: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 1997. 27. jūnijs, Nr. 155/156 (zaudējis spēku).
33. Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LV Likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4. novembris, Nr. 331/332.